grindai nuo tvoros mūro vertikalios plokštumos išsikišę 80–90 cm. Statiniai, kuriems buvo išmūryti šie pagrindai, buvo pastatyti kiek anksčiau nei mūrinė tvora – atraminė siena, tačiau didelio chronologinio skirtumo tarp šių atraminės sienos elementų nėra. Pagrindai statiniams mūryti iš geltonos (lūžyje – rudos) spalvos 32–34x16–17x6–8 cm dydžio degto molio plytų su įstrižomis braukomis, rištų gelsvu rupiu kalkių skiediniu. Toks pats ir tvoros mūras, kai kuriose jos atkarpose stebėtas gotikinis plytų rišimo būdas. Išlieka neaiškus tvoros statybos laikotarpis, tikėtina, kad ji statyta XVI a. pabaigoje. Prie parką iš R ir Š pusių ribojančių mūro tvorų susikirtimo kampo atkastos Š tvoros pratęsimo R kryptimi liekanos – tvora juosė ir rūmų teritoriją. Parko teritorijoje atlikti nedidelės apimties žemės kasimo darbai – ieškota mūrinės tvoros liekanų parko ŠR dalyje. Mūrinis pamatas neaptiktas, surastas grindinys iš nedidelių riedulių. Greta parką iš V ribojančios tvoros prie Antakalnio gatvės atkastas XVIII–XIX a. datuojamo pralaužto rūsio skliauto fragmentas. Archeologinių žvalgymų metu parko teritorijoje aptiktas nedidelis kiekis XVII a. datuojamų archeologinių radinių – buitinės keramikos, koklių fragmentų.

The Sapiega residence and park in Vilnius

During the investigation of the Sapiega residence (Fig. 1) in the historical suburb of Antakalnis, new information was obtained about its development and a late 16th–19th-century brick construction was found. The remains of stairs, which had existed there, were found near the NE part of the late 17th-century manor house, the site of a wooden water main was discovered to the S of the manor house, the remains of a brick stair construction were found in front of the manor house's main W façade (Fig. 4), and a mid- to early 17th-century brick wall was found inside the manor house. The Sapiega manor house was built in the late 17th-century at the site of 2 (?) brick buildings that stood here during the late 16th – first half of the 17th century. These buildings were built on a sand hill. Brick foundations, which had been built somewhat earlier than the fence and were for structures with no clear purpose, were discovered near the late 16th-century fence (Fig. 7) – retaining wall, which separated the manor house grounds from the park.

Linas Girlevičius

Verkių dvaro sodybos viršutinis parkas

Verkių parke didesnės apimties tyrinėjimai atlikti 1990–1991 m. (*ATL 1990 ir 1991 metais,* V., 1992, p. 65–73). 2007 m. APC „Antiqua" atliko žvalgomuosius tyrinėjimus Verkių dvaro sodybos viršutiniame parke (G230K). Ištirti 32 įvairių dydžių (2x2, 2x3, 2x4 m) šurfai, atlikti kiti mažesnės apimties archeologiniai darbai. Žvalgomieji tyrinėjimai vyko numatomų rekonstruoti ir atkurti XIX a. parko takų vietoje.

Šurfai 1–3 iškasti greta Žaliųjų ežerų gatvės, numatomos įrengti automobilių stovėjimo aikštelės vietoje. Čia ištirtas 12 m² plotas, šurfai kasti iki 0,5–2,2 m gylio. Ankstyvų archeologiškai vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų čia neaptikta – viršutinio parko Š dalies reljefas performuotas XIX–XX a. Šurfai 4–8 iškasti viršutinio parko R dalyje, numatomo rekonstruoti tako vietoje. Tirtas bendras apie 20 m² plotas. Nustatyta, kad ši kalvos dalis performuota

XVII–XIX a. palaipsniui pilant gruntą ir griuvenas ant jos šlaito. XIX a. įrengtojo tako liekanos fragmentiškos, tikslesnių tako parametrų užfiksuoti nepavyko. Kastų šurfų gylis siekia nuo 1 iki 3 m – šurfe 5 įžemio pasiekti nepavyko ir 3 m gylyje. Čia aptikta XVI–XX a. archeologinių radinių. Šurfe 8 aptiktas XIX a. datuojamos tvoros pamato liekanos (1 pav.). Greta tako trasos fiksuota stratigrafija medžio išvartos vietoje atsiradusioje duobėje. Čia aptikti ankstyviausi radiniai datuojami XVI–XVII a. riba. Šurfai 9–10 iškasti tako, besitęsiančio nuo Paviljono link Verkių gatvės trasos, vietoje. Bendras tirtas plotas – 8 m^2. Šurfe 9 fiksuoti kalvos šlaitų erozijos suformuoti sluoksniai, archeologiškai vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų neaptikta. Šurfo 10 viršutinėje dalyje sluoksniai taip pat suformuoti erozijos, tačiau apatinį kultūrinio sluoksnio horizontą sietume su žmonių veikla. Jame radinių aptikti nepavyko, todėl datavimas išlieka neaiškus. Šurfai 11–13 iškasti greta takelio, esančio prie upelio PV kalvos pašlaitėje. Jų bendras tirtas plotas 12 m^2. Šurfuose fiksuoti sluoksniai, susidarę eroduojant kalvai. Šurfe 11 aptikti stambūs rieduliai gali būti susiję su statinių, stovėjusių kalvos P dalyje, griovimo ar perstatymo darbais. Šurfai 14–18 iškasti parko centrinėje dalyje, numatyto atkurti tako vietoje. Čia ištirtas bendras 20 m^2 plotas. Manoma šioje parko dalyje buvus senkapį, nes vienoje iš kalvelių ankstesnių tyrimų

1 pav. Verkių parke šurfe 8 aptiktos XIX a. datuojamos mūrinės tvoros liekanos. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 1. The remains of a 19th-century brick fence discovered in Verkiai park test pit 8.

2 pav. Verkių parke šurfe 17 aptiktos neišlikusio XIX a. tako liekanos. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. The remains of a vanished 19th-century path discovered in Verkiai park test pit 17.

metu aptikta kapų. 2007 m. tyrimų metu tirtose vietose kapų neaptikta, fiksuotos tik tako liekanos (2 pav.). Nustatyta, kad takas buvo apie 2,2 m pločio, jis įrengtas iš plytų skaldos ir griuvenų. Šurfai 19–24 iškasti greta parko teritoriją iš V–ŠV ribojančio tako ištiriant bendrą 26 m² plotą. Čia aptikta numatomo rekonstruoti tako liekanų. Šurfe 24, kastame greta dabartinių parko vartelių, aptiktos ne tik tako liekanos, bet ir spėjama medinio vandentiekio trasa (3 pav.) bei pagal krikščioniškus papročius (laidota galva į V) palaidotų žmonių palaikų. Manome šioje vietoje buvus kapines, jų datavimas dėl radinių stokos nenustatytas. Kapai gali būti tiek XIV, tiek ir XVIII a. Šurfas 25 iškastas „Šunų kalneliu“ vadinamoje kalvelėje, į ŠR nuo Verkių dvaro rūmų R oficinos. Čia ištirtas 6 m² plotas, įžemio pasiekti nepavyko – dėl nestabilaus grunto kasta tik iki 2,4 m gylio. Fiksuoti XVII (?)–XIX a. supilti kultūrinio sluoksnio horizontai, aptikta minimo laikotarpio radinių. Šurfai 26–29 iškasti parko P dalies V pusėje – buvusio ir numatomo rekonstruoti tako vietoje. Čia ištirtas 34 m² plotas, tako liekanų neaptikta. Fiksuoti supiltos struktūros kultūrinio sluoksnio horizontai. Ankstyviausi aptikti radiniai datuojami XVI a. antrąja puse. Šioje parko dalyje kalvos reljefas yra stipriai performuotas, taip pat ir sovietiniu laikotarpiu. Kultūrinio sluoksnio horizontai permaišyti ir kastos duobės buitinių šiukšlių talpyklai vietoje. Ši duobė iškasta į PV nuo Verkių rūmų V oficinos. Jos vietoje apie 5 m² plote atlikti archeologiniai žvalgymai. Šurfai 30–32 iškasti parko P dalies R pusėje – esamo ir numatomo rekonstruoti tako vietoje. Čia tirtas 16 m² plotas. Šurfe 30, kastame į PV nuo Verkių rūmų R oficinos, aptiktas riedulių grindinio fragmentas, o įžemis nepasiektas ir 2,6 m gylyje. Šurfe 31 kasta iki 3,4 m gylio, įžemis nepasiektas. Šurfas 32 kastas iki 2,2 m gylio, įžemis irgi nepasiektas. Šurfuose 31 ir 32 fiksuoti numatomo atkurti tako fragmentai. Visuose šurfuose fiksuotieji kultūrinio sluoksnio horizontai yra daugiau ar mažiau supiltinio pobūdžio. Tai susiję su ilgą laiką vykdytais reljefo performavimo darbais Verkių kalvos P dalyje. Sluoksniuose aptikta XVI–XIX a. datuojamų archeologinių radinių.

3 pav. Verkių parke šurfe 27 po XIX a. tako liekanomis smėlio įžemyje fiksuotas spėjamas medinio vandentiekio perkasimas, kertantis kapų duobių perkasimus. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. A suspected wooden water main trench that cut through grave pits was recorded in the sand of the sterile soil under the remains of a 19th-century path in Verkiai park test pit 27.

Žvalgomieji tyrimai Verkių dvaro sodybos viršutiniame parke atlikti 154 m² plote, apie 9 m² plote vykdyti archeologiniai žvalgymai. Pagrindinį tyrimų tikslą – nustatyti numatomų rekonstruoti takų vietas – dėl objektyvių priežasčių pavyko įgyvendinti tik dalinai, nes ne visur takų dangos buvo patvarios, pastebimas ardantis

augalijos poveikis, reljefas parko teritorijoje dalinai performuotas, kultūriniai sluoksniai kai kuriose vietose sunaikinti sovietiniu laikotarpiu ir kt. Nustatyta, kad numatomi rekonstruoti takai formuoti iš plytų skaldos ir statybinių griuvenų, o jų dangos storis siekė apie 20 cm. Takų plotis įvairiose parko vietose nevienodas. Surasta iki tol nežinomų kapinaičių vieta, mūrinio tvoros pamato liekanos, riedulių grindinio fragmentas. Ankstyviausi 2007 m. tyrimų metu aptikti radiniai datuojami XVI a.

The upper park at the Verkiai manor house

A field evaluation was conducted in the upper park at the Verkiai manor house in 2007. The main goal of the investigation, i.e. to establish the routes of the paths foreseen to be restored, only managed to be partially realised. This occurred due to objective reasons: the path paving did not survive everywhere, there was a visible effect from digging up the greenery, the relief of the park's grounds had been partially reshaped, the cultural layers had been destroyed in some places during Soviet times, etc. It was established that the paths foreseen to be restored had been created using brick and construction rubble and that the paving was up to about 20 cm thick. The width of the paths varied at different locations in the park. A small cemetery location that was unknown up until now, the remains of a brick fence foundation, and a fragment of stone paving were found. The earliest finds discovered during the 2007 evaluation were 16th-century structural and household ceramic sherds. In all, 154 m^2 was excavated in the upper park at the Verkiai manor house and about another 9 m^2 was surveyed.

Algirdas Juknevičius

Kėdainių dvarvietė

2007 m. buvusioje Kėdainių dvarvietėje, sklype J. Basanavičiaus g. 24, kasinėtas plotas prie Kultūros centro P prieigų. Jame numatyta statyti Kultūros centro priestatą. Kultūros centro teritorija suformuota ant dešiniųjų Nevėžio ir Smilgos upių aukštutinių terasų. Ji yra tarp Dvaro gatvės, esančios V, skersgatvio, einančio statmenai Dvaro gatvei P, Nevėžio terasos šlaito R ir Smilgos terasos šlaito Š.

Kultūros centro teritorija XVI–XIX a. priklausė Kėdainių dvarui. Dvaro teritorija suformuota maždaug 1535–1537 m. Tais metais dvaras, priklausęs Kėdainių savininkams Radviloms, iš kairiosios Nevėžio pusės buvo perkeltas į dešiniąją ir pastatytas ant aukštutinių Nevėžio ir Smilgos upių terasų.

Pirmasis šaltinis apie Kėdainių dvarą yra 1604 m. miesto inventoriaus sąrašas. Jame aprašyti dvaro pastatai: minimi seni, bet geros būklės mediniai pastatai, dengti malksnomis. Po kai kuriais pastatais buvo sumūryti rūsiai, o vienas kitas pastatas tikriausiai buvo fachverkinis, nes šaltinyje pavadintas „prūsišku mūru". Kur stovėjo dvaro pastatai, neaišku, jų vietos inventoriaus sąraše nenurodytos. Dvaro teritoriją nuo miesto juosė medinė tvora su mediniais vartais. Tvora ir vartai buvo dengti malksnomis.

XVII a. viduryje kunigaikštis Jonušas Radvila, norėdamas Kėdainius padaryti Biržų kunigaikštystės sostine, pradėjo statyti puošnius rezidencinius dvaro rūmus. Istoriniai šaltiniai liudija, kad iki 1655 m. kovo pradžios dvaro rūmai nebuvo iki galo užbaigti, o užbaigtųjų dalyje buvo įrengti prabangūs interjerai, kuriuos puošė paveikslai ir meno kūri-